

Jozef, de man van ... de vader van ...

Overdenking voor Kerstochtend 2023

Lezingen:

'Gewone mensen' (uit: Paus Franciscus, *Apostolische brief Patris corde*)

Matteüs 1,18-25 en 2,13-16

Beste mensen,

In de periode van de advent hebben we dit jaar vooral de teksten gelezen uit het evangelie van Lucas. Prachtige verhalen waarin vrouwen een belangrijke rol spelen, met Maria in de hoofdrol. Jozef wordt wel een paar keer genoemd, maar hij blijft op de achtergrond. De engel Gabriël komt op huisbezoek bij Maria, zij ontvangt de gunst van God en zij hoort dat ze een zoon zal baren (de annunciatie, aankondiging). Zij krijgt de opdracht om hem Jezus te noemen. Maria verblijft vervolgens drie maanden bij Elisabeth. Zij brengt een zoon ter wereld en wikkelt hem in doeken. En aan het einde van het kerstevangelie bewaart Maria alles wat er gezegd en gebeurd is in haar hart.

Matteüs daarentegen beschrijft het kerstverhaal vanuit het perspectief van Jozef. Jozef droomt dat het een lieve lust is en engelen geven hem diverse boodschap door. De annunciatie is aan Jozef en hij moet het kind de naam Jezus geven. De naam van Maria komt zijdelings aan de orde, maar verder in het verhaal gaat het vooral over 'het kind en zijn moeder'. Jozef brengt het kind in Egypte in veiligheid en gaat uiteindelijk wonen in Nazaret. Matteüs geeft op deze manier een heel ander perspectief op de geboorte van Jezus dan Lucas.

2. Patriarchaal?

Hebben we in het Matteüs evangelie dan te maken met een mannenverhaal, een patriarchaal perspectief op de geboorte van Jezus? Of is er iets anders aan de hand? Ik denk dat er iets anders aan de hand is. Mattheüs vertelt het verhaal wel vanuit het perspectief van Jozef, inderdaad een man, maar niet op een traditioneel patriarchale wijze. Dat perspectief wordt aan het slot van de 'stamboom' van Jezus (hoofdstuk 1,1-17) direct ontkracht. Daarin verwekken de vaders te beginnen bij Abraham, zonen. En dat gaat met een paar bijzondere onderbrekingen door tot aan Jozef. Maar daar staat dan helemaal afwijkend van het vaste ritme van vader op zoon: 'Jozef de man van Maria. **Bij haar** werd Jezus verwerkt'. De patriarchale lijn wordt bij Jozef doorbroken. Het kind wordt juist niet verwerkt uit die lange lijst voorvaders!

En zo gaat het verder in het verhaal van Matteüs. Jozef verstoot Maria niet als zij zwanger blijkt te zijn. Hij ontfermt zich over Maria, maar heeft geen gemeenschap met haar. Hij geeft haar kind de naam Jezus, zorgt voor moeder en kind, neemt hen in bescherming en wordt daardoor een vluchteling. Na jaren neemt hij het kind en zijn moeder weer mee terug naar Israël. Daarna komt hij niet weer voor bij Matteüs, zijn rol uitgespeeld.

3. Zorg en bescherming

In de traditie wordt Jozef vaak afgeschilderd als een wat 'sneue figuur' op de achtergrond. Hij is op een bepaalde manier 'de man van...' en 'de vader van...', maar niet echt! Want hij is immers niet de 'echte' man en vader die volgens patriarchale opvattingen een vrouw tot zich neemt en een kind verwekt. Vaak willen mannen wel seks hebben maar vervolgens niet zorgen. Bij Jozef is het precies andersom. Hij heeft geen seks met Maria, maar zorgt wel voor moeder en kind. Zijn leven wordt vervolgens bepaald door deze zorg. Hij wordt vluchteling en leeft ontheemd in een vreemd land. Zelfs bij terugkeer in Israël moet hij uitwijken naar het Noorden. Hij zorgt ervoor dat moeder en zoon niet ten onder gaan aan het brute geweld van heersers.

Hier kunnen we aanhaken met de woorden van Paus Franciscus:

'Zo kan iedereen in de heilige Jozef de man vinden die onopgemerkt blijft, de man van de dagelijkse aanwezigheid, van discrete en verborgen aanwezigheid, een steun en een gids in moeilijke tijden. Hij herinnert ons eraan dat allen die schijnbaar verborgen zijn of op de tweede plaats staan, een ongeëvenaarde hoofdrol spelen in de geschiedenis.'

Het is belangrijk om ons bewust te zijn dat de geschiedenis niet wordt gevormd door politieke, economische of militaire leiders. Zo lijkt het vaak wel te zijn, we kunnen er wanhopig van worden. Maar juist met kerst wordt ons duidelijk gemaakt dat het 'gewone, kleine en schijnbaar onbeduidende mensen' zijn die het verschil maken. Die zorgen, opvangen, verdragen, incasseren, troosten, bemoedigen, steunen en blijven dromen. Zij maken dat de wereld nog bestaat en niet ten onder gaat aan leugen en geweld. Zij maken dat er hoop en toekomst is.

4. Gewoon?

Maar we kunnen nog een stap verder gaan, een laag dieper afdalen in het geheim van de menswording, de incarnatie. Met Kerst vieren we de geboorte van Jezus. Dat God mens wordt. Dat geheim wordt verteld en verbeeld via een verhaal van de mens Maria die in verwachting is en een kind baart. God krijgt in haar de ruimte om geboren te worden, om mens te worden. Het verhaal van Maria is niet gewoon. Maar tegelijk worden we wel allemaal uitgenodigd om zelf ook ruimte te maken en God geboren te laten worden in ons. In die zin heeft Kerst niet met gewoon moederschap te maken. We kunnen allemaal, welke identiteit we ook dragen, moeder Gods worden door God geboren te laten worden in ons leven. Dan maakt het niet meer uit of we vrouw of man zijn, zwart of wit, homo of hetere etc. Dan gaat het om ruimte te maken, om God te ontvangen en geboren te laten in ons leven, in deze wereld.

Met Kerst vieren we de geboorte van Jezus. Dat God mens wordt. En ook dat God beschermd wordt in een wereld van geweld en wreedheid. Dat geheim wordt verteld en verbeeld in het verhaal van de mens Jozef die ervoor kiest om te zorgen en te beschermen. Jozef zorgt ervoor dat God niet vermoord wordt, maar ruimte krijgt om te blijven bestaan. Hij ontvlucht met het kind en zijn moeder de kindermoord van Herodus. Hij zorgt ervoor dat God niet ten

onder gaat. Het verhaal van Jozef is niet gewoon. Maar tegelijk worden we wel allemaal uitgenodigd om te zorgen en te beschermen. Zoals Etty Hillesum midden in de oorlog schreef (1942):

‘Ik zal je helpen, God, dat je het niet in mij begeeft, maar ik kan van tevoren nergens voor instaan. Maar dit ene wordt me steeds duidelijker: dat jij ons niet kunt helpen, maar dat wij jou moeten helpen en door dat laatste helpen wij onszelf. En dit is het enige, wat we in deze tijd kunnen redden en ook het enige waar het op aankomt: een stukje van jou in onszelf, God. En misschien kunnen we er ook aan meewerken jou op te graven in de geteisterde harten van anderen.’

In die zin heeft Kerst niet met gewoon vaderschap te maken. We kunnen allemaal, welke identiteit we ook dragen, vader worden door voor God te zorgen en God te beschermen. Dan maakt het niet meer uit of we man of vrouw zijn, wit of zwart, hetere of homo etc. Dan gaat het erom om voor mensen te zorgen en hen te beschermen. Dan gaat het erom om voor God te zorgen en God te beschermen.

5. Tenslotte

Kerst 2023. Het gaat er niet zozeer om dat Jezus lang geleden werd geboren. Dan blijft het een verhaal op afstand. Het gaat ten diepste om de vraag of wij zelf in verwachting willen zijn om God geboren te laten worden. En of wij zelf de goedheid van God willen beschermen in deze wereld. Of wij het moederschap en het vaderschap in deze zin willen oefenen en koesteren. Dat heeft dus maar weinig te maken met gender identiteit, met welke identiteit dan ook! Dit doorbreekt patriarchaat en matriarchaat, man en vrouw, vader en moeder. Het gaat niet over biologie, maar over theologie. Of nog beter: over spiritualiteit. En we kunnen er allemaal voor kiezen om in verwachting te zijn, om God geboren te laten worden, om God ruimte te geven in ons leven en in deze wereld. En om voor God te zorgen zodat deze wereld een plek wordt en blijft van vrede, liefde, zorg, vriendelijkheid, barmhartigheid en nogmaals vrede!

ds. Hinne Wagenaar
Nijkleaster, kerst 2023

Afbeeldingen van Jozef en Maria, ‘De vlucht naar Egypte’

- *The flight into Egypt (The Benedictine Sisters of Turvey Abbey, United Kingdom. Contemporary art)*
- *Rembrandt van Rijn, De vlucht naar Egypte (1627)*
- *He Qi, Escape to Egypt (20th century)*
- *Marc Chagall, The flight into Egypt (1985)*

